

PER LA PAU

Núm. 33 - FEBRER 2018

El procés des de la
noviolència

ICIP

SUMARI

Introducció

- El llenguatge de la noviolència

Articles centrals

- Gandhi per a Catalunya
- El triomf de la noviolència: evolució de l'activisme a Catalunya
- Iniciatives populars per a la defensa de l'acció noviolenta
- El poder de la gent
- Com sobreviure a la polarització política?

Recomanem

- Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Tribuna

- Una fi possible. Una fi necessària. Una fi inevitable
- La ciència, una eina per a la construcció de la pau

Entrevista

- Entrevista a Simona Levi, activista i fundadora d'Xnet

Sobre l'ICIP

- Notícies d'actualitat, activitats i publicacions

INTRODUCCIÓ

El llenguatge de la noviolència

Pablo Aguiar / Sandra Martínez

Institut Català Internacional per la Pau

En aquesta era de la postveritat, arrossegats per un populisme emotiu que convida a la perversió constant del llenguatge, les paraules es flexibilitzen i s'arriben a retorçar fins a l'extrem, perdent el seu sentit original per raó mateix d'un sobreús o una manipulació, intencionada o no. Per aquest motiu, trobem adient fer l'esforç d'aprofundir en aspectes terminològics i evitar, en la mesura del possible, ambigüitats conceptuals, per tal de contribuir a la definició de límits narratius. Aquest nou número de la revista *Per la Pau* neix amb la motivació d'endinsar-nos en l'anàlisi d'una de les paraules que formen el nucli dur del que podríem anomenar el lèxic de la pau: la noviolència, terme que recentment ha aparegut amb molta freqüència als mitjans de comunicació, en converses informals, tertúlies, pancartes i, fins i tot, resolucions judicials.

No és la primera vegada que dediquem un monogràfic del *Per la Pau* a la noviolència. Al número 7 de la revista (2011) ja vam tractar aquesta temàtica, però en aquella ocasió vam voler fer un repàs general a la tradició catalana a favor de la noviolència, sense un focus cronològic concret.

Ara, aquest monogràfic també neix amb l'objectiu de motivar el coneixement i la reflexió crítica sobre experiències de lluites noviolentes, però se situa en un altre punt contextual: en els darrers anys hem viscut a Catalunya un debat i procés social i polític intens en relació al dret d'autodeterminació i la independència de Catalunya que ha marcat una gran varietat d'esdeveniments i ha promogut nombroses accions de mobilització ciutadana. Aquest procés ha provocat una agitació sociopolítica que ens ha interpel·lat de manera directa: l'ICIP respon a unes determinades sigles, som

Internacionals, som de Pau però també som Catalans, i no podem obviar la realitat que ens és més propera. Així, per primera vegada des del naixement de la revista, el focus no el situarem a indrets geogràficament distants. L'excepcionalitat del context que ens envolta ens força a analitzar-lo.

“ Som Internacionals, de Pau i Catalans: l'excepcionalitat del context que ens envolta ens força a analitzar-lo ”

En aquest punt, creiem important puntualitzar que aquest número no pren cap posicionament polític. Des de la pluralitat i la no indiferència ètica, la nostra prioritat és destacar una evidència palmària: des de diferents expressions de la societat civil, s'ha defensat de manera reiterada un procés sociopolític que tingui la noviolència com a mecanisme identificatiu per materialitzar un projecte de futur de canvi social. Aquesta aposta per l'acció no violenta ens interpel·la directament a fer una reflexió conjunta, més serena i profunda, sobre diversos elements que giren entorn a un projecte de transformació radical de la societat en totes les seves dimensions: personal, relacional i, també, estructural. La motivació d'aquest monogràfic rau, per tant, en analitzar el context català en relació a les actituds actives i compromeses que s'han anat adoptant de rebuig a totes les manifestacions de violència, per tal de donar èmfasi al projecte en positiu que promou la noviolència. Aquest apropament analític des de diferents visions del fenomen ens ha permès evidenciar que el conflicte i la voluntat de canvi poden canalitzar-se de manera constructiva, lluny de la passivitat, la submissió o el conformisme. No es tracta, per tant, de posar el focus en el contingut del procés independentista català, sinó de la forma que l'acompanya, aquella que s'ha anat construint des de diferents iniciatives i eines de resistència civil pacífica i, inclús, des de la desobediència.

En el primer article, David Cortright ens ofereix una anàlisi del moviment a favor de la independència de Catalunya a través d'un recorregut pels principis de la noviolència estratègica i els mètodes clàssics de mobilització de masses utilitzats per Gandhi,

Martin Luther King Jr. i altres pioners de l'estratègia de resistència civil. Seguidament, Jordi Mir contextualitza l'evolució de l'activisme a Catalunya i convida al lector a repensar qüestions com la legalitat i les legitimitats, especialment pel que fa a l'acceptació o criminalització de la desobediència civil no violenta.

“ L'aposta per l'acció no violenta ens interpel·la a fer una reflexió serena i profunda sobre diversos elements que giren entorn a un projecte de transformació radical de la societat ”

Més enllà de reflexions de caràcter més teòric, el monogràfic també s'endinsa en experiències concretes. Amb la inquietud de donar visibilitat al component pacífic de diferents iniciatives populars que han anat sorgint, en defensa de la llibertat, els valors democràtics i els drets humans, Marina Llansana i Sandra Saura destaquen en els seus respectius articles, el naixement de la diversitat de col·lectius, entitats i campanyes que han promogut el caràcter no violent a totes les mobilitzacions i manifestacions multitudinàries en el marc del conflicte sociopolític català. Al seu torn, Pedro Ma Uruñuela parteix de la teoria del conflicte per reivindicar la urgència de trencar el cercle viciós de polarització, el qual s'alimenta d'una falta de reflexió i una alta desinformació. L'article esdevé un decàleg d'eines-clau que van des de la cooperació i el diàleg, a l'escolta activa, el reconeixement de legitimitats, l'enteniment mutu i el respecte a les emocions de l'altre, per tal de minorar tota possibilitat de divisió social.

Finalment, destaquem el pes que tenen i el rol que juguen actualment les xarxes socials com a eina de promoció de l'organització ciutadana i l'acció col·lectiva a partir d'una entrevista a l'activista Simona Levi, que se centra en l'ús estratègic de les eines digitals i en com aquestes poden contribuir a la renovació de la democràcia participativa.

Per acabar, volem dedicar aquest monogràfic a dues persones molt estimades que ens han deixat recentment: el professor Jaume Botey, amic, mestre, col·laborador de l'ICIP,

un referent en la lluita per la dignitat i la justícia i figura clau en la trajectòria del moviment per la pau a Catalunya; i l'investigador Gene Sharp, referent teòric de la noviolència a nivell internacional. Moltes gràcies per tot el que ens heu ensenyat.

Fotografia : Manifestació “No tinc por” a Barcelona, Agost 2017: Mariusmm.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Gandhi per a Catalunya

David Cortright

Professor sobre canvis socials noviolents a la Universitat de Notre Dame

Fins al dia d'avui, el moviment a favor de la independència catalana ha seguit el camí de la noviolència, aplicant els mètodes clàssics de mobilització de masses, acció independent i la no-col·laboració, utilitzats per Gandhi, Martin Luther King Jr. i altres pioners de l'estratègia de resistència civil. Gandhi va descriure aquest mètode com a *satyagraha*, definit per ell com la defensa de la veritat amb força, basada en el principi d'*ahimsa*, o noviolència¹. Considerava la *satyagraha* com una "arma" efectiva en les lluites contra la injustícia i l'opressió. La *satyagraha* es va transformar en la base del moviment nacional de llibertat per acabar amb el regne imperial britànic a l'Índia. Martin Luther King Jr. va utilitzar aquest mètode en la lluita contra la segregació racial als Estats Units per guanyar el dret a votar per als afronord-americans i deixar fora de la llei la discriminació racial en espais públics. Els mètodes noviolents van ajudar a aconseguir llibertat política i acabar amb el govern repressiu en països com Ghana, les Filipines, Indonèsia, Sud-àfrica, el Nepal, Xile, Sèrbia, Tunísia, Guatemala i molts d'altres.

En tots aquests casos, moviments populars van fer campanya contra greus injustícies (ocupació estrangera, apartheid racial, dictadures) on l'argument moral estava clarament del costat de la campanya de resistència civil. L'èxit d'un moviment noviolent depèn que aquest aconsegueixi l'avantatge moral en una disputa i susciti la simpatia i el suport de tercers. Això requereix objectius morals que van més enllà de l'interès propi i apel·len a valors superiors de dignitat humana i llibertat. Si un moviment es percep com a la recerca de mantenir privilegis, més que de vèncer l'opressió, serà més difícil suscitar el suport necessari per a l'èxit.

A molts països, la noviolència ha estat l'instrument utilitzat per eliminar l'autoritarisme i instal·lar la democràcia, però el cas actual no és una lluita contra una dictadura sinó un "xoc entre legitimitats democràtiques" –com el va expressar un escriptor–, la reivindicació de la independència a la Catalunya democràtica contra la integritat constitucional del govern democràticament elegit d'Espanya². El govern de Madrid va mostrar les seves dents autoritàries en la repressió ferotge del referèndum de l'1 d'octubre i els seus atacs contra els líders del moviment, però l'estructura bàsica de l'Estat és democràtica. Això és una realitat política important, que hauria de ser respectada en vista de la difícil història d'Espanya. També genera preguntes. Es pot considerar democràtic un moviment si el seu objectiu és debilitar l'estructura d'un ordre constitucional democràtic? Quines són les conseqüències per a la pau si es trenquen els vincles que mantenen un estat unit?

“ L'èxit d'un moviment noviolent depèn del fet d'aconseguir l'avantatge moral en una disputa i suscitar la simpatia i el suport de tercers ”

Moviments socials que advoquen per objectius polítics majors com la independència política o l'autonomia territorial gairebé sempre s'han d'enfrontar a la repressió violenta per part dels seus adversaris. En el seu estudi empíric de la resistència civil noviolent, les acadèmiques Erica Chenoweth i Maria J. Stephan van descobrir que les campanyes a favor de canvis polítics es van veure enfrontades a la repressió en el 88 per cent dels casos examinats³. Això ja havia quedat demostrat amb la conducta brutal de les forces de seguretat espanyoles en el seu intent de sufocar el vot. Els moviments noviolents no provoquen danys físics en els seus adversaris, però la repressió que es desencadena en contra seu pot provocar víctimes, sobretot en el bàndol de la campanya noviolenta. En el moviment nord-americà a favor dels drets civils, 55 militants van morir, King sent un d'ells. Això no ha de ser un argument per abandonar l'acció, precisament perquè molts dels que lluiten per la justícia estan disposats a patir per la causa, però sí que ens fa reflexionar sobre la qüestió de la justícia relativa. És l'objectiu prou rellevant a nivell

polític i moral com per justificar el sacrifici necessari per aconseguir-lo?

Chenoweth i Stephan identifiquen els dos principals factors que solen estar vinculats amb l'èxit polític en campanyes de resistència civil: participació massiva i canvis de lleialtat⁴. Els moviments que compten amb els nivells més alts de suport popular tenen més probabilitat d'aconseguir els seus objectius polítics. Un moviment capaç de mobilitzar centenars de milers de persones als carrers i guanyar milions de vots en un referèndum compleix clarament el requisit de la participació massiva. Tanmateix, els canvis de lleialtat també són necessaris. L'èxit depèn de la capacitat del moviment de convèncer els partidaris de l'oposició de canviar la seva posició o bé de romandre neutrals. Aquest aspecte és particularment important entre membres de les forces de seguretat. Molts analistes han destacat la importància de suscitar la simpatia i el suport dels que inicialment no es van posicionar. L'escriptora Barbara Deming el va anomenar "el geni especial" de la noviolència, la capacitat dels moviments noviolents de suscitar el suport dels que eren indiferents o hostils a la causa⁵. L'analista polític Gene Sharp es referia a aquest fenomen com "l'art de conquerir els tercers" ⁶.

“ Es pot considerar democràtic un moviment si el seu objectiu és debilitar l'estructura d'un ordre constitucional democràtic? Quines són les conseqüències per a la pau si es trenquen els vincles que mantenen un estat unit? ”

Aconseguir canvis de lleialtat requereix una estratègia per obtenir aliats i conrear suports en els rangs de l'oposició. Gandhi va admetre que no podria haver aconseguit la independència de l'Índia sense haver obtingut el suport per a la seva causa des d'importants sectors a Anglaterra. Durant la seva estada a Londres el 1931 per a la mesa de negociació sobre l'autogovern, va visitar i va ser aclamat per treballadors del tèxtil les fàbriques dels quals havien baixat en producció a causa del boicot a les importacions britàniques per part del moviment de llibertat. També es va reunir amb

autors i fars culturals per obtenir el seu suport. Aquest cultiu de l'opinió pública britànica va donar els seus fruits el 1945, quan el Partit Laborista va arribar al poder i va acceptar immediatament negociar els termes de la independència política. De la mateixa manera, King va admetre que, sent minoritaris, els afronord-americans no podien derrotar la segregació sense el suport d'aliats blancs. Ell va conrear el suport de comunitats religioses, sindicats i poderosos grups dins del Partit Demòcrata per obtenir el suport polític necessari per aconseguir les victòries en l'àmbit dels drets civils.

En la seva famosa *Letter from a Birmingham Jail* (Carta desde una presó de Birmingham), King identifica el diàleg com un dels quatre passos essencials en l'acció no violenta⁷. L'objectiu d'una campanya de resistència civil, va argumentar, no és derrotar l'adversari, sinó aconseguir la reconciliació, generar prou pressió per portar l'oponent a la mesa de negociació i arribar a una solució pactada. Gandhi també va destacar la necessitat de negociació i diàleg. L'objectiu de la lluita política, segons la seva opinió, és pressionar perquè les negociacions puguin aconseguir millores socials.

“ L'ímpetu per resoldre la crisi catalana possiblement haurà de venir de la societat civil, la qual cosa encaixaria bastant bé amb la tradició gandhiana ”

El compromís amb el diàleg implica una bona disposició per al consens. Segons Sharp, l'adaptació és un mecanisme habitual a l'hora d'aconseguir canvis polítics⁸. Això ocorre quan la campanya no violenta genera prou pressió per imposar costos a l'adversari i crea incentius per asseure's a la taula de negociació. L'adversari continua tenint l'opció de dir no, però el preu de rebutjar la petició de canvi seria massa alt, convertint la solució pactada en l'opció preferida. Per la seva banda, la campanya no violenta es mostra disposada a acceptar un acord on no hi ha les seves màximes demandes, però que inclou prou canvi per satisfer els seus militants i aconseguir una justícia major.

En el cas de Catalunya, perquè pugui existir una solució pactada, tant els líders independentistes com el govern han d'estar disposats a fer concessions. Ara mateix, en plena època de partidisme i confrontació, és difícil imaginar aquesta situació. L'ímpetu per resoldre la crisi possiblement haurà de venir de la societat civil, la qual cosa encaixaria bastant bé amb la tradició Gandhista. Iniciatives ciutadanes seran necessàries en ambdós bàndols per identificar solucions de consens i pressionar els líders polítics per negociar un acord polític que s'ajusti a les demandes de justícia i eviti la violència.

1. M.K. Gandhi, "On Satyagraha," 25 febrer 1919, de *The Life and Works of Mahatma Gandhi* (Patiala House, Tilak Marg, New Delhi: Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting, Government of India, 1999), 17, 29, 299.

2. Francisco de Borja Lasheras, Article "Tres mitos sobre el movimiento independentista de Cataluña", Consell Europeu de Relacions Exteriors, 22 de setembre 2017.

3. Erica Chenoweth i Maria J. Stephan, *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict* (New York: Columbia University Press, 2011), 51.

4. Chenoweth i Stephan, *Why Civil Resistance Works*.

5. "On Revolution and Equilibrium," a *Revolution and Equilibrium* (New York: Grossman Publishers, 1971).

6. Gene Sharp, *The Politics of Nonviolent Action* (Boston: Porter Sargent, 1973), vol. 3, 658.

7. "Letter from a Birmingham Jail," April 1963, en *A Testament of Hope: The Essential Writings and Speeches of Martin Luther King Jr.*, editat per James M. Washington (Harper San Francisco, 1986).

8. Gene Sharp, *Waging Nonviolent Struggle: 20th Century Practice and 21st Century Promise* (Boston: Porter Sargent, 2005), 46.

Fotografia : Manifestant a Barcelona, Juny 2011: Joan Sorolla.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

El triomf de la noviolència: evolució de l'activisme a Catalunya

Jordi Mir

Professor associat al departament d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra

El servei militar que havien de complir els joves durant els anys seixanta, en la dictadura franquista, era concebut per alguns d'ells com l'ocasió de formar-se en l'ús d'armes. Significativament, alguns dels joves que pensaven d'aquesta manera eren militants o companys de viatge d'organitzacions polítiques clandestines que actuaven contra el franquisme. Si així ho entenien era perquè tenien al cap que la sortida del franquisme podria passar en algun moment per la lluita armada, per algun tipus d'enfrontament en el qual seria necessari utilitzar armes. Les que fossin, les que tinguessin al seu abast.

Aquesta mentalitat existent entre persones joves contràries al franquisme i que intentaven desenvolupar alternatives al règim des de les universitats, des de les fàbriques o els barris, o fins i tot sense arribar a l'activisme, ens ha de fer pensar com estava d'incorporada la idea de l'enfrontament armat en la societat de l'època. No sembla difícil d'entendre si pensem en la guerra que havia acabat amb la República, en la repressió franquista, en les herències de les dues guerres mundials, en els processos de descolonització, en la Guerra Freda, fins i tot en l'aparició de col·lectius que van optar per l'acció armada en diferents llocs d'Europa a finals de la dècada dels seixanta.

En determinats sectors activistes el que es coneixia, s'estudiava, es teoritzava, era la via violenta per a la revolució i la transformació social. Es tenia present que l'ordre establert ho era, en part, en funció del seu poder militar. Per exemple, van ser les armes les que van acabar amb la Primavera de Praga el 1968 o amb el Xile d'Allende el 1973. Era possible pensar en una revolució, en canviar el món de base, sense seguir la via

armada? Tenia futur una via pacífica? En un món tan violent i amb experiències com les ciutadeshi havia qui no ho veia. L'opció no violenta en contraposició amb la violència era present en pocs col·lectius. Principalment en espais vinculats al cristianisme de base si pensem en les dècades dels cinquanta, seixanta i setanta.

**“ Des dels valors cristians va créixer la convicció
que era possible canviar el món des de
l'activisme no violent, i aquesta mentalitat va
començar a arribar a altres maneres de pensar ”**

Un cas concret potser ens pot ajudar a exemplificar aquesta evolució. L'any 1975 es va començar a rodar *Can Serra. La objeción de conciencia en España (1975-1976)*. Aquest documental recull el testimoni d'un grup de joves que van optar per no fer el servei militar obligatori, desobeir l'Estat i treballar per a la societat amb el foment de l'educació i l'atenció social. Ho van fer des del barri de Can Serra a l'Hospitalet de Llobregat. Un barri, crescut amb l'arribada de migrants de diferents llocs d'Espanya a partir de la dècada dels seixanta, amb manca de serveis de tot tipus. Els objectors tenien previst treballar durant un any al barri, d'acord amb el moviment veïnal i la parròquia. Durant aquell temps es documentaria la seva tasca. Després oferirien una roda de premsa per presentar l'alternativa que plantejaven a un Estat que qüestionaven per militarista i repressor. Comptaven que en fer pública la seva situació serien empresonats, i així va ser.

La pel·lícula volia contribuir a difondre la seva veu i es va organitzar un pla de difusió. D'aquest tipus de pel·lícules s'acostumava a fer una o dues còpies del negatiu; és possible que d'aquesta se n'arribessin a fer deu. El format convencional era el de 16 mm, però aquesta també es va fer en Super 8 mm, un format domèstic que podia facilitar la projecció. Un projector d'S-8 estava més a l'abast que un de 16 mm. La pel·lícula va ser molt difosa pels canals habituals del cinema clandestí de l'època. I va servir no només per explicar la situació que es vivia en Can Serra, sinó també per explicar què era l'objecció de consciència a Espanya amb el testimoni de Pepe Beunza,

considerat el primer objector de consciència al servei militar a Espanya amb voluntat de transformació política, i per denunciar el militarisme que al seu entendre dominava el món impedit el bon desenvolupament de la vida.

Des d'aquests espais d'idees i valors cristians va començar a créixer la convicció que era possible canviar el món des de l'activisme no violent, sense que fos necessari passar per les armes. I aquesta mentalitat va començar a arribar a altres maneres de pensar. La dècada dels anys vuitanta sembla clau per assenyalar un canvi que acabarà tenint grans dimensions. Gandhi va començar a ser algú a qui llegir més enllà de la tradició a la qual es pertanyés, el moviment pels drets civils i Martin Luther King (malgrat el seu assassinat) mostraven un altre camí que donava fruits, el moviment antinuclear assenyalava que al nou món la guerra no tindria guanyadors i les idees d'Einstein, Rusell i, especialment, E.P. Thompson eren molt presents.¹

“ La societat, majorment, s’ha fet no violenta. El rebuig de la violència avui és generalitzat, ja sigui per principis o estratègia ”

Podem destacar també altres noms que desenvolupaven la seva activitat a Catalunya i que amb les seves reflexions, i amb el seu activisme, van contribuir a aquest canvi: Vicens Fisas, Pepe Beunza, Manuel Sacristán, Francisco Fernández Buey... En un lloc com Can Serra es trobaven persones de diferents corrents de pensament i actuació (cristians, marxistes, llibertaris, antinuclears, ecologistes, etc.) que treballaven quotidianament per construir alternatives al franquisme. La mobilització dels objectors va contribuir a la unió en l'antimilitarisme i la no violència. També les mobilitzacions contra l'OTAN, contra l'armament nuclear, el feminisme... Podríem dir que es va anar consolidant la idea que la no violència busca desarmar la violència que s'exerceix des d'estats, governs, agents econòmics i empresarials, etc. per construir societats sense opressió.

En les següents dècades aquest procés no es va invertir, es va ampliar i va aguditzar. Les mobilitzacions contra l'OTAN i les armes nuclears hi van contribuir. Aquest procés no tenia lloc només a Catalunya, era internacional. Una bona mostra d'això va ser l'emergència de l'anomenat moviment altermundista en el canvi de segle i el seu posicionament clarament a favor de la noviolència. Es va optar per la desobediència civil i la resistència no violenta com a vies d'actuació². Després arribarien, per exemple, les grans mobilitzacions contra la guerra a l'Iraq el 2003 en diferents llocs del món i a Barcelona com una de les ciutats destacades.

En l'inici de la segona dècada del segle XXI les mobilitzacions socials multitudinàries han tornat a emergir a Catalunya, en el marc del 15 M i del moviment independentista, i la noviolència hi ha estat l'actuació majoritària. La societat, majorment, s'ha fet no violenta. El rebuig de la violència avui és generalitzat, ja sigui per principis o estratègia. Això no significa que no existeixin col·lectius que continuïn defensant la violència, i fins i tot la puguin practicar, però l'àmplia majoria de mobilitzacions que hem viscut en els últims anys es podrien definir com a no violentes. La Plataforma d'afectats per la hipoteca es va convertir després de les mobilitzacions del 15M en un model d'actuació no violenta que utilitzava un ampli repertori d'actuació que podia incorporar des de la negociació a l'entitat bancària, a la seva ocupació, fins als escarnis o l'aturada dels desnonaments. Podríem dir una cosa semblant de les mobilitzacions associades a l'independentisme. Segurament la mostra més important la vam veure en la defensa dels centres de votació l'1 d'octubre de 2017.

“ Una societat que es creu democràtica hauria de veure les accions de mobilització no violenta, desobedients o no, com un malestar que cal afrontar i resoldre ”

Avui a la noviolència se li reconeix un gran valor pel que suposa en la construcció en positiu d'alternatives a la realitat existent. No obstant això, la noviolència és qüestionada des de dues posicions molt diferents, pels qui consideren que la violència

podria ser una millor opció, o que almenys s'hauria de tenir en compte, i per aquells que arriben a considerar que la noviolència és violència. Les actuacions noviolentes, desobedients o no, són ràpidament qüestionades, fins i tot criminalitzades, si el poder que desafien considera que són un risc per a la seva estabilitat.

Considero que seria necessari mantenir un debat públic profund sobre si les accions noviolentes, desobedients o no, suposen un atac a la democràcia o un intent per aprofundir-hi. La història de la qual hem parlat aquí ens faria pensar que la noviolència ha estat al costat de processos que han buscat augmentar la democràcia i aprofundir-hi, crear societat més lliures, justes i iguals. Una societat que es vol democràtica hauria de veure les accions de mobilització noviolenta com la mostra d'un malestar que cal afrontar i resoldre més enllà dels vots, les majories i les minories. I convé insistir que la legalitat o la legitimitat no depenen de majories.

En l'actual moment històric, el suport social a la noviolència, fins i tot a la possibilitat de practicar la desobediència civil noviolenta, ens hauria de portar, com a societat, a pensar en la seva acceptació i fins i tot regulació. Acceptar com a societat la desobediència civil noviolenta, o pensar en alguna possible via de regulació, implica assumir la necessitat de pensar i repensar la nostra legalitat, les nostres legitimitats, les nostres concepcions ètiques sobre el que és just, bo, correcte, etc. Les lleis no són justes pel simple fet de ser lleis, ni el que podem considerar just deixa de ser-ho perquè una llei digui que és il·legal. No hauríem de perdre cap altra ocasió per plantejar un veritable procés de reflexió i debat sobre el lloc de la noviolència, i fins i tot de la desobediència civil noviolenta, en una societat que es vol democràtica.

1. Per aprofundir en aquestes qüestions poden interessar les obres d'Enric Prat: *Moviéndose por la paz* (Hacer Editorial, 2006) i *Activistes per la pau* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008)

2. Per aprofundir en l'altermundisme, la noviolència i la desobediència civil pot interessar *Guía para una globalización alternativa* de Francisco Fernández Buey (Edicions B, 2004)

Fotografia : Cartell sobre l'objecció de consciència. Mostra gràfica-artística, 1978.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Iniciatives populars per a la defensa de l'acció noviolenta

Sandra Saura

Activista pacifista

La història del pacifisme i la noviolència té unes arrels profundes a Catalunya i és potser per aquesta experiència com a societat que actualment ens trobem en un camí de resistència pacífica i noviolenta cap a la República catalana. Segons Botey¹, des del final de la Guerra Civil, Catalunya ha vist néixer amb freqüència grups sobre pau o contra el militarisme, tals com mili KK, Ganva-Gamba (Grup Acció No-Violent Antimilitarista i Grup Antimilitarista de Barcelona), el 1978; la campanya pel «no» al referèndum d'entrada a la OTAN el 1986; o la Plataforma Aturem la Guerra, des de 2002).

Aquesta tradició pacifista ha provocat que el sentiment al voltant de la pau a Catalunya estigui molt arrelat a la societat, probablement més que en cap altre lloc de l'Estat espanyol. Els cinc graons bàsics de l'acció noviolenta (Olivella², Xirinacs³) -el diàleg, la denúncia, la no cooperació, la desobediència civil i la creació d'alternatives- ens serveixen per intentar ordenar el camí de la mobilització pacífica més recent en relació a l'independentisme.

Ja l'any 2009, davant la reiterada negativa de l'estat espanyol a pactar un referèndum d'autodeterminació, es va organitzar a Arenys de Munt la primera consulta municipal sobre la independència de Catalunya, on el «Sí» es va imposar amb un 96,2% sobre un 41% de la participació. La societat civil, al costat d'entitats com Òmnium Cultural i l'Assemblea Nacional Catalana, s'organitzà i començà a crear alternatives, amb consultes populars sobre la independència de Catalunya arreu del territori. Més tard, el 9 de novembre de 2014, el govern català, amb majoria independentista al Parlament de Catalunya, realitzà la consulta sobre la independència. Finalment, el passat 1 d'octubre

de 2017 va tenir lloc el referèndum per la independència. El referèndum, prohibit pel govern espanyol, va ser un acte de desobediència civil i no cooperació. Aconseguir portar-lo a terme va resultar ser una obra d'enginyeria noviolenta, ja que les urnes i les paperetes van ser perseguides i amagades per tot el país (Vicens i Tedó,⁴).

Dos dies abans de l'1 d'octubre, els ciutadans preocupats per no poder exercir un dels seus drets fonamentals, el dret a vot, es van autoorganitzar i van esdevenir un moviment assembleari, organitzat per col·legis, i més tard, per barris, a través dels Comitès de Defensa del Referèndum (CDR). Més tard, la potència de tenir tantes persones organitzades per barris es va voler mantenir, per a la futura República, i actualment, la majoria de CDR continuen reunint-se i han esdevingut Comitès de Defensa de la República. Aquest moviment es basa en el funcionament assembleari amb tots els avantatges i inconvenients que això comporta, i s'organitza en assemblees territorials, de barris fins a comarques, i també nacional. Es tracta d'un col·lectiu plural, amb persones de diferents edats i procedències, però amb una característica en comú: ganes i força per treballar per la implementació de la República, des de la noviolència.

“ Els CDR són col·lectius plurals amb una característica comuna: ganes i força per treballar per la implementació de la República des de la noviolència ”

El dia 1 d'octubre van fer la volta al món les imatges de les persones autoorganitzades, davant dels col·legis electorals, desobeint i no cooperant, de manera pacífica i organitzada, però insubmisa a les lleis de prohibició de la votació, i entomant els cops de porra de la policia espanyola. El poble pacifista i noviolent de Catalunya s'alçava i es donava a conèixer a tot el món, així com també la dura repressió de l'estat espanyol i la seva prohibició d'un dels drets fonamentals, el dret a vot.

De fet, a partir de l'1 d'octubre, l'estat espanyol intensificà la repressió i començaren les primeres amenaces, detencions i accions violentes. Per aquest motiu, una de les preocupacions més grans de les persones noviolentes era, en aquells moments, que el conflicte esdevingués violent i que la violència exercida pel govern espanyol pogués generar més violència com a resposta. Així doncs, el 17 d'octubre va néixer En Peu de Pau, una iniciativa social per estendre i enxarxar la resistència pacífica i noviolenta en defensa de les llibertats. Fruit d'una reflexió compartida sobre els fets ocorreguts l'octubre del 2017, persones i col·lectius de diferents sensibilitats es van trobar per abordar l'extensió i socialització de les legítimes accions socials i cíviques, de caràcter pacífic i noviolent, que van caracteritzar les mobilitzacions de defensa de drets i llibertats fonamentals i les respostes davant la deriva repressiva de l'estat. Precisament per això, En Peu de Pau considerà clau mantenir, reforçar i ampliar aquesta cultura de mobilitzacions ciutadanes estrictament noviolentes en el present i el futur.

En Peu de Pau té tres objectius fonamentals: a) impulsar un marc plural de coordinació i de creació de xarxes per mantenir el caràcter noviolent de les mobilitzacions i respostes ciutadanes; b) consolidar i estendre les pràctiques de resposta civil pacífiques i noviolentes, davant la retallada de drets i llibertats ciutadanes; c) articular equips socials actius, en el marc de futures mobilitzacions, que ofereixin coordinadament un aixopluc de seguretat, calma i tranquil·litat i mantinguin el caràcter noviolent, a partir de qui ja hi està treballant.

“ En Peu de Pau sorgeix a partir de persones i col·lectius de diferents sensibilitats amb l'objectiu d'estendre i enxarxar la resistència pacífica i noviolenta ”

En Peu de Pau, des del seu naixement, intenta cobrir quatre necessitats complementàries, sumant el que ja estaven fent diversos moviments i persones. En primer lloc, generar un espai de coordinació i de generació de discurs comú sobre la resposta pacífica i noviolenta, des de l'autoritat moral dels qui hi han treballat a fons i

també dels actors que estan jugant un rol central en les mobilitzacions. En segon lloc, fer que també esdevingui un espai de coordinació operativa dels diferents col·lectius que poden contribuir a una millor organització i a mantenir el to noviolent en aquestes mobilitzacions. En tercer lloc, posar a disposició de tothom les accions de formació i els recursos sobre acció pacífica i noviolenta. Per últim, establir una acció de comunicació que difongui a la ciutadania tot el relacionat amb les tres anteriors. Un dels resultats més palpables d'aquests moviments es pot trobar en els 7 decàlegs. D'aquesta manera, En Peu de Pau, està exercint un paper fonamental per a la persistència del pacifisme i la noviolència en el camí cap a la República catalana.

Actualment, hi ha moltes altres iniciatives pacífiques i noviolentes creant alternatives, moviments per la nova República que comencen a aflorar. No sabem què succeirà amb totes elles, però cada dia que passa apareix una idea nova, un grup de persones nou que proposa i que crea eines per la creació de la nova República des de la noviolència. Aquesta creativitat, eina clau de l'estratègia noviolenta, es visualitza clarament amb moviments i propostes molt presents a les xarxes socials, com per exemple Poesia per la República, Cafès per la República, Universitats per la República, Omplim Brussel·les, Salvem TV3, Raons per la República, Teresines per la República, Empaperem o Col·lectiu Emma.

1. Botey, J. 2011. *La tradición de la noviolencia en Catalunya*. Article publicat a la revista *Per la Pau* de l'ICIP (Número 7, març 2011).

2. Olivella, M. 2016. *Alliberem-nos de la violència i la passivitat. Guia d'estratègia i acció noviolentes*.

3. Xirinacs, Ll. M. 2006. *Filosofia i pràctica de la no-violència*.

4. Vicens, L., Tedó, X. 2017. *Operació urnes*. Editorial Columna.

Fotografia: Activitat de formació d'En Peu de Pau, Barcelona, Tardor 2017: En Peu de Pau.

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

El poder de la gent

Marina Llansana

Vicepresidenta segona d'Òmnium Cultural

Aquell dia encara no ho sabíem però va ser el primer dia que la societat catalana va decidir dir prou, iniciant un procés polític que acabaria omplint les portades dels diaris de mig món. Era el 10 de juliol de 2010, el Tribunal Constitucional espanyol acabava de retallar l'Estatut d'Autonomia de Catalunya que havia estat referendat per les urnes, i una gran riuada de gent va sortir al carrer a manifestar-se amb el lema “Som una nació. Nosaltres decidim” per dir que cap tribunal pot estar per damunt de la voluntat d'un poble expressada a les urnes.

Després d'aquella manifestació multitudinària en van venir moltes d'altres i de més grosses, però sempre amb el mateix tarannà: una mobilització de caràcter pacífic protagonitzada per tres i quatre generacions de famílies senceres que sortien al carrer de manera festiva per reivindicar els seus drets democràtics. Més tard l'anomenàrem “la revolució dels somriures” precisament pel seu caràcter pacífic i festiu. Una revolució que va tenir el clímax en la convocatòria de referèndum el passat dia 1 d'octubre de 2017, quan els somriures van quedar congelats sota els cops de porra de milers d'agents de la policia espanyola decidida a impedir –sense èxit– que la gent votés.

Han estat set anys en què la societat civil catalana s'ha organitzat al voltant d'una entitat que ja existia –Òmnium Cultural, amb quasi 60 anys d'història– i d'una altra entitat nascuda arran del moviment sobiranista, l'Assemblea Nacional Catalana. No ens embrancàvem en una batalla nacionalista sinó pels drets civils, on cada vegada més persones d'ideologia i orígens diferents s'unien amb l'objectiu comú de reivindicar el dret de votar com a dret fonamental i altres drets cívics i democràtics. Les dues entitats que ens hem trobat encapçalant aquest moviment ciutadà hem tingut clar des de

sempre que el nostre moviment havia d'apostar per la desobediència civil activa i pacífica, i hem basat tota la nostra estratègia en el poder de la gent organitzada fent petits actes quotidians no violents: des de posar-se una samarreta i sortir al carrer un dia i hora determinats fins a retirar una quantitat simbòlica de diners dels caixers, sempre amb l'esperit de la revolució dels somriures. I així és com, des de l'any 2010, han tingut lloc a Catalunya les manifestacions més multitudinàries d'Europa en dècades i sense cap incident, cap vidre trencat, cap paper a terra. Cap excusa, doncs, perquè l'Estat reaccionés amb la virulència amb què ho ha fet contra un moviment de persones de pau. I avui, els líders d'aquest moviment són a la presó. Escruixidor i inacceptable.

“ La manera com ha treballat la societat civil organitzada a Catalunya ha despertat l'interès d'altres moviments ciutadans del món basats en la desobediència civil noviolenta ”

Per entendre la gènesi de l'organització d'aquest moviment ciutadà és imprescindible explicar la gran campanya conjunta anomenada “Ara és l'Hora” que vam impulsar des de les entitats per convocar la ciutadania a participar en la consulta no vinculant del 9 de novembre de 2014, una campanya que va ser la primera gran escola d'acció política des de la societat civil per aconseguir objectius polítics i cívics al marge dels partits.

“Ara és l'Hora” va comptar amb professionals de diversos sectors empresarials que van aportar el seu talent per crear de zero una manera de treballar, des del voluntariat però amb estàndards professionals, per fer una campanya que portés el màxim de gent possible a votar a la consulta ciutadana convocada pel govern català. Feta sempre des de la transparència -la memòria explicativa és encara a la Viquipèdia- la campanya es basava únicament en el poder de la gent, i per tant va tenir com a primer objectiu crear una gran base de dades que va permetre que el moviment no depengués de grans mecenes sinó de les petites aportacions econòmiques que van fer milers de persones i, el més important, que poguéssim comunicar directament amb les persones sense necessitat d'intermediaris supeditats als poders fàctics; la tecnologia ens va permetre

fer-ho. I sempre sabent que una bona xarxa territorial basada en el contacte directe entre les persones era el que faria generar confiança i fer créixer i avançar el moviment. Així vam ser capaços d'organitzar una gigaenquesta que va arribar a un milió de cases, una marató de centenars de milers de trucades fetes amb voluntaris, i desenes d'actes organitzats gràcies a les aportacions –en temps i diners– de més de 100.000 persones, sense rebre ni un cèntim de diner públic. La campanya va ser un èxit i va contribuir a fer que dos milions tres-centes mil persones votessin pacíficament i sense incidents aquell 9N malgrat l'oposició del govern espanyol.

“ El naixement d'entitats transversals com la Taula per la Democràcia i En Peu de Pau són una prova més de fins a quin punt la noviolència defineix el moviment sobiranista ”

Sense l'aprenentatge d'“Ara és l'Hora” segurament no hauria estat possible crear Crida per la Democràcia, una de les eines que tres anys després ens va permetre tornar a activar la gran xarxa de persones anònimes disposades a donar suport a la convocatòria del referèndum vinculant convocat pel govern català el dia 1 d'octubre de 2017. Molt basada en les noves eines com el servei de missatgeria Whatsapp, Crida per la Democràcia va tornar a assolir grans fites: mobilitzacions multitudinàries i també captacions de diners basades en microdonatius que van permetre no només pagar les diferents accions de la campanya, sinó també omplir una Caixa de Solidaritat per tal d'assumir les despeses judicials i fiances de totes les persones perseguides per la justícia espanyola arran de la convocatòria del referèndum.

La manera com ha treballat la societat civil organitzada a Catalunya ha despertat l'interès d'altres moviments ciutadans del món basats en la desobediència civil noviolenta, i experts d'arreu s'han volgut documentar sobre el cas català per la seva exemplaritat; activistes pels drets humans i premis Nobels de la Pau com Rigoberta Menchú, Ahmed Galai, Desmond Tutu, Adolfo Pérez Esquivel o Jody Williams s'han sumat al moviment “Let Catalans Vote” per donar suport a la reivindicació de la societat

catalana, al costat d'altres activistes per la pau d'arreu del món com la cofundadora i presidenta de Madres de Plaza de Mayo Mirta Baravalle o intel·lectuals com Noam Chomsky o Zygmunt Bauman.

“ Tradicionalment, el catalanisme ha estat europeista: obert, tolerant, pacífic, democràtic, integrador; uns fonaments que a l'Europa d'avui s'han aprimat tant que costa de reconèixer-los ”

Tot i que el moviment català ha estat impecable en les formes i en el fons, el què ha passat ens porta a pensar que, segurament, per l'Estat hauria estat més fàcil que hi hagués violència a Catalunya. Això hauria justificat la seva repressió, els atacs contra les institucions, contra els seus dirigents i contra els seus ciutadans mobilitzats. Però no ha estat així. És més, com més forta ha estat la repressió, més forta ha estat la determinació del moviment català per expressar-se pacíficament, sense caure en provocacions, amb coratge però més cívics i pacífics que mai. El naixement d'entitats transversals com la Taula per la Democràcia (amb gran representació de la societat civil organitzada del país, des de sindicats a escoltes i el món cultural) i En Pau de Pau són una prova més de fins a quin punt la noviolència defineix el moviment. Un moviment, per cert, que es va mobilitzar el mateix 2017 a favor de l'acollida de refugiats a Catalunya en una manifestació multitudinària que, sota el lema “Volem acollir” va aplegar milers de persones el mes de febrer. I és que, tradicionalment, el catalanisme ha estat europeista en el sentit fundacional de l'expressió “europeista”: obert, tolerant, pacífic, democràtic, integrador. Uns fonaments que a l'Europa d'avui s'han aprimat tant que costa de reconèixer-los.

La passada tardor, des d'Òmnium vam editar un vídeo titulat “Help Catalonia. Save Europe”, que va aconseguir en temps rècord més de dos milions de visites. Hi explicàvem que només podrà perviure la idea d'Europa si es preserven els valors de la llibertat, la democràcia i els drets humans, tant en qüestió avui a l'Estat espanyol. Catalunya ofereix avui a Europa la possibilitat de reconnectar amb els seus orígens.

Som pacifistes, defensors dels drets socials, orgullosos d'haver aconseguit la cohesió social en una Catalunya ideològicament, religiosament i socialment diversa. Europa ha de deixar de mirar a una altra banda, no només per ajudar als catalans sinó per ajudar-se a ella mateixa a mantenir els valors de pau, diàleg i democràcia que la va fer néixer. El que passi al cor d'Europa és cosa d'Europa, perquè tindrà conseqüències per tots els seus conciutadans.

Fotografia : Cassolada: Francis Bourguin

© Generalitat de Catalunya

ARTICLES CENTRALS

Com sobreviure a la polarització política?

Pedro Maria Uruñuela

President honorífic de l'associació CONVIVES

Un cèlebre pedagog, Ph. Perrenoud, es pregunta en el seu últim llibre quina és l'orientació fonamental de l'educació i si els centres estan educant per a l'escola o per a la vida. Conclou que continuem educant per a l'escola i que els problemes més freqüents i habituals de la vida rarament són tractats a l'escola. Posava l'exemple dels conflictes i l'escàs pes que tenia el seu tractament en el conjunt del currículum.

Aquesta reflexió recorda el que està succeint a Catalunya i la forma en què s'ha afrontat i s'afronta el conflicte. No som polítics, som educadors i el que ens preocupa és que els nostres alumnes aprenguin i facin pròpia una forma pacífica de transformació dels conflictes, cosa que, segons la nostra opinió, ha faltat per complet en ambdues parts enfrontades. No ens interessa qui té raó, no és la manera adequada de gestionar els conflictes. Ens preocupen molt més els enfocaments i plantejaments que no s'han tractat, els errors que s'han comès i, sobretot, la forma d'evitar les conseqüències nocives per a la convivència a l'escola i a qualsevol altre escenari.

Per a això volem, a més, ajudar els nostres alumnes a desenvolupar la seva capacitat crítica perquè puguin valorar els fets i les informacions que els arriben, sense donar per cert allò que procedeix de "els nostres", o just el contrari. La nostra tasca com a educadors, i com a societat, no acaba aquí. Els volem acompanyar també en el seu desenvolupament moral perquè siguin capaços de construir el seu propi sistema de valors.

En el conflicte que ens ocupa ha predominat un enfocament reactiu, de renúncia a iniciatives per gestionar el conflicte, per limitar-se a "reaccionar" davant del que passava, especialment per part del govern central. Des d'aquest enfocament, s'ha

recorregut a l'ús de la violència en les seves diverses formes: violència física sobre les persones, violència legal aplicant l'article 155 o processant i empresonant determinades persones més significades per la seva actuació concreta. I se'ns ha oblidat el que ja ens deia Bakunin fa molt de temps: "Un problema resolt per la força continua sent un problema".

S'ha enfocat la relació i l'enfrontament des d'un plantejament de "jo guanyo, tu perds", i això per ambdues parts. Des de la presa de decisions de forma unilateral, al marge de tota norma i reglament, fins a la proclamació de l'eliminació i decapitació de l'altra part. I, si alguna cosa és clara, és que aquest plantejament només ens porta que ambdues parts perdin i cap no guanyi. És necessari un altre plantejament, molt clar, de "jo guanyo, tu guanyes", en el qual ambdues parts puguin reconèixer els seus legítims interessos i necessitats i busquin el màxim acord que sigui possible.

“ Se'ns ha oblidat el que ja ens deia Bakunin: “Un problema resolt per la força continua sent un problema” ”

Només des d'un canvi d'enfocament es pot aconseguir la superació de la polarització política i social, la recuperació d'una convivència basada en el respecte que faci possible l'acord. I es troba a faltar persones i organitzacions preocupades per tendir ponts, per recuperar un altre tipus de relació que permeti abordar de forma diferent les diferències que existeixen, per buscar i trobar altres respostes i per disposar de models de transformació positiva. L'ensenyament de la manera de gestionar els conflictes que provem de transmetre als nostres alumnes pot ser també d'aplicació en aquesta situació.

Però com viure i conviure amb respecte amb les persones que senten, pensen, creuen i opinen de manera diferent? En primer lloc, no és necessari que siguem iguals, sinó assumir i respectar la diferència i buscar els elements mínims i imprescindibles per a una convivència pacífica.

En algunes reunions d'amics, en alguns grups de Whatsapp, en algunes pauses compartides amb els companys/es de feina hi ha pogut haver moments de crispació que han portat a silencis forçats o a defugir el tractament de determinats temes. L'estratègia d'evitació no prevé necessàriament el conflicte, que pot romandre latent, ni recupera relacions malmeses. Tampoc no prevé ni resol conflictes utilitzar la violència verbal ni l'argument de la força (en lloc de la força dels arguments).

La teoria dels conflictes proposa la cooperació, el diàleg, l'escolta activa, reconèixer legitimitats, intentar entendre l'altra part, comprendre i respectar les seves emocions. És necessari reconèixer la legitimitat de cadascuna de les parts respecte a les seves posicions i plantejaments i buscar la part de veritat que hi pugui haver. Això implica renunciar als judicis de valor sobre l'altra part, a les desqualificacions i recerca d'intencions ocultes en l'altre, i, sobretot, renunciar a "tirar llenya al foc", és a dir, a eliminar totes aquelles declaracions o accions que no contribueixin a relaxar l'ambient i, per tant, serveixin per enverinar encara més la situació. Ningú està en possessió de tota la veritat i és just que les dues parts enfrontades reconeguin la legitimitat de l'altra en relació amb les seves aspiracions.

“ Només des d'un canvi d'enfocament es pot aconseguir la superació de la polarització política i social, la recuperació d'una convivència basada en el respecte que faci possible l'acord ”

Les emocions són un altre punt clau per evitar o relaxar la polarització. La situació política i social que vivim està tan carregada d'emocions que hi ha un cert bloqueig racional. A més, es posa de manifest la tendència a pensar no només que les nostres idees i creences són millors que les dels altres i per tant les seves són equivocades, sinó a menysprear l'altre per no adonar-se'n. En aquest sentit, hem pogut viure en primera persona el distanciament amb persones amigues amb qui cada vegada ens ha resultat més difícil abordar alguns temes perquè les emocions han fet saltar totes les alarmes i hem decidit protegir-nos. Només podrem resoldre aquesta situació des del

respecte i la voluntat de trobar punts en comú, per la qual cosa no podem renunciar al diàleg, ja sigui per parlar del que ens separa o per decidir, de mutu acord, de quina manera abordar-lo o si volem o podem fer-ho.

La falta de reflexió és un altre dels elements que alimenten la polarització. La podem viure en una discussió “en directe”, però s’evidencia de manera contundent en la immediatesa en escriure o respondre un tuit. En aquest sentit val la pena donar la volta a una dita popular “pensa mal i no erraràs” i transformar-la en “pensa més i no erraràs”.

A més, la incertesa no ajuda a mantenir la calma i aquí no podem obviar el paper que juguen els mitjans de comunicació. Respecte a la situació a Catalunya, aquests mitjans han pres partit clarament per una o una altra posició, ja sigui amb informacions que de vegades són opinions, amb mitges veritats i fins i tot falsedats, fet que contribueix a consolidar i augmentar la divisió social. D'altra banda, disposem de molta informació, sovint en tanta quantitat, que és difícil processar-la i, el que encara és més important, discriminar-la. Les xarxes socials, la retransmissió en directe de tot el que passa, l'actualització contínua de les notícies als diaris digitals, no facilita que puguem analitzar la situació de manera reposada. Quants moments de tensió entre familiars, amics i col·legues s'han desencadenat per un rumor basat en informació poc consistent, en un “fake” o en un fet aïllat sense contextualitzar? Entrem en un cercle pervers que hem de trencar: necessitem calma per analitzar críticament allò que passa i informació veraç i objectiva per poder mantenir la calma davant de situacions complexes.

“ Ningú està en possessió de tota la veritat i és just que les dues parts enfrontades reconeixin la legitimitat de l'altra en relació amb les seves aspiracions ”

En les relacions personals i també en les socials hem d'insistir en la recerca de l'acord sobre l'accentuació de les diferències, el reconeixement de l'altra part sobre el

menyspreu o la marginació d'aquesta, la renúncia per força i el recurs a la paraula i al diàleg sobre l'abús de poder o la violència. No es tracta de quedar per sobre o de demostrar qui té la raó. Al contrari, es tracta més aviat de reforçar i recompondre llaços i vincles, de crear condicions perquè puguem conviure pacíficament, reforçar tot allò que ens uneix i fer lloc a les legítimes diferències que existeixen entre nosaltres.

I és això el que més ens costa: acceptar que les persones i els grups són molt diferents, que les seves posicions i pensaments són també legítims i que només des de la pluralitat i el respecte a la diferència és des d'on es pot construir la convivència. Això és el que ens falta, el que ens produeix por i, com a reacció purament emocional, ens porta a plantejar l'ús de la força, conscientment o inconscientment, per aconseguir els nostres objectius per damunt de tot.

La violència no ens porta enlloc. Més aviat ens porta a dificultar més les coses. Utilitzem la paraula, utilitzem el diàleg i així, no li haurem de donar novament la raó al nostre gran poeta Antonio Machado quan ens deia que "a Espanya, de deu caps nou envesteixen i un pensa". Utilitzem el nostre pensament per arribar a acords, no per reforçar l'enfrontament.

Fotografia : Aturada general del 3 d'octubre de 2017 a Barcelona en contra de la repressió policial de l'1 d'octubre: Art Maximo.

© Generalitat de Catalunya

RECOMANEM

Materials i recursos d'interès recomanats per l'ICIP

Llibres

Col·leccions de l'ICIP

En la seva tasca de formació i difusió de la cultura de pau, l'ICIP disposa de cinc col·leccions de llibres, creades en col·laboració amb diferents editorials catalanes. Cada una està especialitzada en àmbits temàtics concrets, i en conjunt sumen 58 títols. Pel que fa a la noviolència, l'Institut compta amb la col·lecció "Noviolència i lluita per la pau", amb obres d'experts internacionals com John Paul Lederach, Aldo Capitini o Nel Noddings, i la col·lecció "Clàssics de la Pau i la Noviolència", composta per textos de Martin Luther King, Hannah Arendt, Mahatma Gandhi i Lluís Maria Xirinacs, entre d'altres. També dins la col·lecció "Eines de pau, seguretat i justícia" s'han publicat diversos títols centrats en la noviolència, d'autors com Pepe Beunza, Jean-Marie Muller, el Grup d'Estudi sobre Feminisme i Noviolència, o el Seminari Estat de Pau.

D'altra banda, la Biblioteca de l'ICIP també disposa d'un fons especialitzat en temes de cultura de pau, seguretat i conflictes. El catàleg es troba en constant creixement i la majoria de publicacions estan disponibles en préstec.

Web

En Peu de Pau

La iniciativa social En Peu de Pau, nascuda a Catalunya l'octubre de 2017 amb la voluntat d'estendre i promoure la resistència civil pacífica i no violenta, ha dut a terme un treball de difusió i reflexió per reforçar la cultura de la noviolència en les mobilitzacions ciutadanes. Fruit de la seva tasca, ha organitzat tallers i ha elaborat

materials formatius sobre acció i resistència noviolenta. Aquests materials són un conjunt de set decàlegs disponibles en català i castellà que aborden des de diferents vessants la teoria i la pràctica de la noviolència i la participació cívica.

A tall d'exemple, el primer i el segon decàleg, dedicats a les mobilitzacions, ofereixen informació i consells per exercir el dret a la manifestació sense caure en el parany de la violència. Aborden des de la pròpia protecció física davant les accions repressives dels cossos policials, fins a com dur a terme les accions de confrontació passives pròpies de la resistència pacífica o com actuar en cas de detenció.

En altres volums, es fa referència a aspectes com la noviolència a les xarxes socials, els criteris per avaluar la coherència i efectivitat d'una acció noviolenta, les accions ciutadanes d'alliberament des de l'estratègia noviolenta i les actituds de la força noviolenta com a forma d'entendre la vida i les relacions.

Documental

Noviolència

Arreu del món la reivindicació noviolenta ha estat utilitzada pels moviments socials, tant en la lluita pels drets humans en règims dictatorials, com per la defensa de drets socials i laborals en països democràtics. Al llarg de la història s'ha demostrat com la força de la noviolència ha permès dur a terme grans canvis estructurals i socials des de la participació ciutadana.

El documental *Noviolència*, del programa Latituds de Televisió de Catalunya, repassa els grans esdeveniments del segle XX basats en la lluita noviolenta, com les mobilitzacions contra la llei de segregació racial als Estats Units, el camí cap a la independència de la Índia, les reivindicacions de les Mares de la Plaza de Mayo a l'Argentina o les mobilitzacions del 15M a l'Estat espanyol.

El film, coproduït per l'ICIP, pren com a fil conductor un taller de mètodes d'acció noviolenta de l'Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona impartit per Paco Cascón, referent internacional en educació per la pau, mediació i negociació. A partir de les intervencions de Cascón i les imatges d'arxiu, el documental introdueix l'espectador en què és la noviolència i la desobediència civil, de quines eines

disposa i quines implicacions té com a filosofia de vida.

Com a complement al documental, l'ICIP ha produït una guia didàctica per aprofundir en el treball i la reflexió al voltant de la noviolència com a filosofia de vida i eina per abordar els conflictes.

Campanya

#SomDefensores

El setembre de 2017, organitzacions de defensa dels drets humans agrupades a laFede.cat, Defender a quien defende, el Centre per la defensa dels Drets Humans Iridia, l'Associació Catalana per la Defensa dels Drets Humans i Rereguarda en Moviment, van impulsar la campanya #SomDefensores. La iniciativa naixia amb la voluntat de vetllar per la defensa dels drets humans en el context de mobilitzacions i conflicte polític que es viu a Catalunya i que va tenir el seu punt àlgid en la celebració del referèndum de l'1 d'octubre i la resposta repressiva de l'Estat espanyol.

La campanya compta amb cinc recursos principals, el primer dels quals és un manifest en què es destaca la importància de la protecció del dret a la llibertat d'expressió i premsa, el dret a reunió, el dret a la intimitat i el dret a un judici just. En aquesta línia, la campanya ha difós una guia amb consells legals i argumentari jurídic per actuar en cas de vulneració de drets fonamentals.

El tercer recurs és un dispositiu d'assistència legal i psicològica format per una norantena de professionals que ofereix assistència a ciutadans i moviments socials que hagin patit detencions o agressions, especialment durant les mobilitzacions. Per consolidar una protecció integral, també s'ha constituït una xarxa d'observadors amb l'objectiu de recollir informació i fer un seguiment sobre el terreny de les possibles vulneracions de drets.

Per últim, des de #SomDefensores s'ha publicat un informe que recull les violacions de drets civils i polítics comesos el setembre i octubre de 2017 amb la finalitat d'eleva-lo a instàncies internacionals i nacionals competents i difondre'l entre la ciutadania, les institucions i les autoritats públiques.

Web

Nonviolence International

Nonviolence International és una xarxa de centres de recursos que promou l'ús de l'acció no violenta. Va ser fundada l'any 1989 als Estats Units per l'activista palestí Mubarak Awad i actualment és una de les organitzacions amb estatus consultiu al Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides.

La xarxa desenvolupa diversos programes i col·laboracions al Canadà, l'Amèrica Llatina, el Sud-est Asiàtic, l'Orient Mitjà –principalment Palestina– i Ucraïna. La seva activitat està focalitzada en la recerca i la promoció de la no violència i la cultura de la pau i en el treball per la reducció de la violència arreu del món. Per aconseguir-ho, els seus esforços se centren en l'elaboració de materials (manuals, llibres, programes de ràdio, recursos educatius, etc.), la formació de diversos col·lectius en mètodes no violents, la mediació en conflictes i el treball conjunt amb altres organitzacions religioses i pels drets humans, entre d'altres.

El web de Nonviolence International compta amb un apartat de recursos i materials educatius propis, entre els quals destaca la major col·lecció de mètodes de resistència no violenta –més de 300 entrades– amb exemples i una breu explicació de cada un. El portal també ofereix un ampli recull d'enllaços a manuals, programes formatius, articles, llibres i bibliografia de creació pròpia i de tercers, i una llista d'organitzacions que utilitzen estratègies no violentes.

Web

International Fellowship of Reconciliation

Amb més de cent anys de trajectòria, l'International Fellowship of Reconciliation (IFOR) és una de les organitzacions amb més experiència en la lluita per la transformació de les estructures polítiques, socials i econòmiques injustes des del poder de la no violència. Actualment la seva tasca es desenvolupa a través de 71 organitzacions membre amb presència a més de 40 països i en relació estreta amb ONG i iniciatives de la societat civil afins.

L'IFOR té diverses àrees de treball centrades en l'educació i capacitació per la noviolència, l'objecció de consciència, el canvi climàtic, el desarmament, la cooperació interreligiosa, la violència de gènere i l'apoderament juvenil. A banda, compta amb tres programes internacionals: una escola per formar joves compromesos amb el canvi social en mètodes d'acció directa noviolenta; un programa d'acompanyament de defensors dels drets humans i actors de la societat civil, amb especial èmfasi a Colòmbia i Palestina; i Women Peacemakers, una iniciativa per promoure la perspectiva de gènere en la construcció de pau noviolenta i donar suport a l'apoderament de dones activistes per la pau. Gràcies a l'èxit d'aquest darrer programa, actualment Women Peacemakers és una organització independent, però manté forts vincles amb l'IFOR.

En el seu portal web hi ha un apartat de notícies que recull les novetats de l'organització i de temàtiques relacionades amb la seva activitat. A més, també compta amb una secció en què es recopilen diversos recursos d'elaboració pròpia i d'altres organitzacions com publicacions, informes, documentals i jocs d'ordinador.

© Generalitat de Catalunya

TRIBUNA

Una fi possible. Una fi necessària. Una fi inevitable

Jordi Armadans

Director de FundiPau i membre de la campanya ICAN

Vam viure, a casa nostra i arreu del món, un 2017 intens, ple de notícies impactants i rellevants. Potser, per això, i pel poc relleu que sempre tenen els temes de pau i, encara més, quan són en clau positiva, ha passat desapercebut que, el 2017, ha estat un any molt important per a la llarga i difícil –però inevitable– tasca de construir i consolidar la pau. Quan, un dia en el futur proper, aconseguim un món sense armes nuclears, mirarem enrere i identificarem un any clau: 2017.

El 10 de desembre de 2017, exactament 20 anys després que l'activista nord-americana Jody Williams recollís el Premi Nobel de la Pau per a la campanya contra les mines antipersona, dues altres dones, la sueca Beatrice Fihn i la supervivent ('hibakusha') de la bomba d'Hiroshima Setsuko Thurlow, recollien el Premi Nobel de la Pau per a la campanya contra les armes nuclears.

ICAN: una aspiració antiga, una campanya jove

Els èxits no vénen sols. La lluita contra les armes nuclears, ve de lluny. De molt lluny. Ja arran de les terribles explosions d'Hiroshima i Nagasaki van sorgir científics, intel·lectuals, ciutadans i activistes que van reclamar al món que posés fi a la bogeria suïcida del desenvolupament armamentístic nuclear.

Malgrat tot, ha fet falta la fi de la Guerra Freda, un nou context internacional, un nou cicle de mobilització social i l'experiència organitzativa i comunicativa acumulada per les campanyes contra les mines i les bombes de dispersió per poder enfocar un nou

plantejament: una campanya jove i nova (ICAN), nascuda l'any 2007; una evidència contrastada –la preocupació pel desastre humanitari que suposaria l'explosió, avui, d'una arma nuclear– i una estratègia ben definida: aconseguir un tractat de prohibició de les armes nuclears.

“ Quan un dia en el futur proper aconseguim un món sense armes nuclears, mirarem enrere i identificarem un any clau: 2017 ”

Si la primera obligació de tot govern és protegir la seva ciutadania i promoure el seu benestar, és absolutament injustificat mantenir l'arsenal d'armes nuclears.

Efectivament, els Estats haurien de treballar per a la seva prohibició definitiva. I, de passada, estalviar-se els 100.000 milions de dòlars que, cada any, es perden pel simple manteniment dels arsenals existents.

Així ho van entendre les Nacions Unides quan, després de la Segona Guerra Mundial i les experiències traumàtiques de les bombes d'Hiroshima i Nagasaki, van fixar com una de les seves prioritats la fi de les armes nuclears. El Tractat de No Prolifерació Nuclear (TNP), del 1968, semblava molt tímidament apuntar cap a aquest objectiu. Però han passat quasi 50 anys i s'ha demostrat que el TNP ha servit per consolidar –i legitimar– l'estatus de privilegi de les potències nuclears. Les potències nuclears, acollint-se al TNP, han posat el crit al cel quan algun altre país volia accedir a les armes nuclears. Però s'han oblidat del TNP quan els tocava avançar cap al seu propi desarmament nuclear.

Un impacte inassumible: el de les armes nuclears

El món coneix, perquè va passar i està ben documentat, el tràgic impacte humanitari de les bombes nuclears d'Hiroshima i Nagasaki. Però el món, almenys bona part de la seva gent, ignora que, avui, tenim gairebé 15.000 armes nuclears i que algunes potències nuclears (tant les oficials com les oficinoses) treballen per a modernitzar i ampliar el seu arsenal. I tot el món desconeix, perquè per sort no ho ha provat, la terrible devastació

que suposaria l'ús d'una arma nuclear avui, ja no diguem una guerra nuclear. És clar, les armes nuclears d'avui tenen una capacitat destructiva molt superior a les bombes nuclears que coneixem. Per això, nombroses organitzacions humanitàries alerten que no disposaríem de prou capacitat per a fer front als greus impactes que suposaria una explosió (volguda o per accident) d'una arma nuclear.

“ Si la primera obligació de tot govern és protegir la seva ciutadania i promoure el seu benestar, és absolutament injustificat mantenir l'arsenal d'armes nuclears ”

No parlem només de nombroses morts, sinó també de la contaminació radioactiva, dels impactes negatius en el medi ambient (incrementant les amenaces climàtiques que avui dia ja tenim obertes) i l'agricultura (cosa que agreujaria les situacions de pobresa i malnutrició existents al món).

L'aposta de les potències nuclears per mantenir, per sobre de tot, l'absurd privilegi de poder destruir la vida, posa en risc la salut i la supervivència d'aquest planeta. Per això, la ciutadania, la comunitat científica, molts països, la campanya ICAN, la Creu Roja internacional, els Alcaldes per la Pau, etc. no podien restar impassibles. Per això s'han mobilitzat durant aquests darrers 10 anys en accions de denúncia, jornades d'anàlisi, informes científics, activitats de sensibilització, espais d'incidència o fòrums diplomàtics alertant de les greus conseqüències humanitàries de les armes nuclears i, en conseqüència, reclamant la seva prohibició.

Avançar quan no sembla possible

La campanya contra les armes nuclears és de les difícils. Guanyar la prohibició de les mines i les bombes de dispersió va costar molt: vèncer inèrcies socials, superar interessos econòmics, transformar raons d'Estat. Però és ben cert que eren armes que no eren centrals en les polítiques de defensa dels països que en disposaven. Aconseguir

la prohibició de les armes més cruels i indiscriminades existents, les nuclears, és un repte molt més enorme. Ha fet falta vèncer moltes resistències. Malgrat tot, el juliol de 2017, 122 països aprovaven el Tractat de Prohibició de les Armes Nuclears i el setembre s'obria el període de signatures i ratificacions (avui, tenim 56 països signants i 5 ratificacions). Calculem que, a finals del 2018, el Tractat tindrà les suficients ratificacions (50) per a poder entrar en vigor.

“ És la primera passa, seriosa, que permet albirar un món sense armes nuclears i que descol·loca i incomoda les potències nuclears ”

Certament, falten les potències nuclears. Això fa inviable o menyspreable l'acord aconseguit? En absolut. És la primera passa, seriosa, que permet albirar un món sense armes nuclears. I és la primera passa, ferma i valenta, que descol·loca i incomoda les potències nuclears. Sempre que havien volgut no avançar, vetaven i frenaven qualsevol avenç. Ara, no han sabut ni han pogut evitar el naixement d'aquest Tractat. Per primera vegada en la història de les armes nuclears, l'esperança i la raó han pogut més que la por i la inèrcia.

També, a casa nostra, hem pogut comprovar que les coses més difícils es poden canviar. De totes les campanyes de desarmament i control d'armes impulsades des de Catalunya i Espanya, aquesta semblava la més difícil: la que tenia menys ressò, la que comptava amb menys seguiment, la que despertava menys interès. I, malgrat tot, i en la convulsa situació política actual, la comunitat científica, la ciutadania, l'Ajuntament de Barcelona, el Parlament de Catalunya i el Congrés de Diputats d'Espanya han reclamat a l'Estat espanyol que se sumi a al camí del desarmament nuclear. De moment, el Govern de l'Estat –com tota la resta de països membres de l'OTAN i totes les potències nuclears– s'han negat a sumar-se a l'onada de canvi. Però, avui, estan sols. I cal que la ciutadania els faci arribar un clam contundent i diàfan: un món segur no pot passar per la irresponsabilitat de mantenir un arsenal de destrucció com el de les armes nuclears.

Perquè com va dir la directora d'ICAN, Beatrice Fihn, a Oslo, aquest passat desembre: “La fi és inevitable. Però aquesta fi serà la de les armes nuclears o la nostra? Cal que triem una de les dues”.

Fotografia : International Campaign to Abolish Nuclear Weapons

© Generalitat de Catalunya

TRIBUNA

La ciència, una eina per a la construcció de la pau

Pere Brunet

Catedràtic jubilat d'informàtica, Universitat Politècnica de Catalunya

Avui en dia, en un món desigual i amb necessitats extremes, la ciència es fa indispensable en el treball per la pau i per tot allò que cal per a poder tenir cura de totes les persones, presents i futures. Perquè, com bé diu l'economista Herman Daly, el que ara ens cal és un plantejament ètic i ecològic radical, que ens porta a un gran repte: aquest segle, si volem sobreviure com a espècie, haurem de fer compatible un fort creixement del nivell de desenvolupament humà a escala planetària amb una reducció de recursos als països rics. No és una tasca fàcil, però és el que comporta qualsevol plantejament d'equilibri ecològic. Per sort, la ciència i la tecnologia ens donen i ens poden donar recursos per eradicar la fam i la pobresa, per millorar l'atenció sanitària, suprimir la injustícia energètica i assolir la resta d'objectius de desenvolupament sostenible de l'ONU. Eines per a l'aprofitament de l'aigua, sistemes distribuïts d'accés a l'energia verda, nous mitjans per a fer front a les malalties i solucions per a molts altres problemes. És cert que es pot argumentar que la ciència també es troba al darrera dels grans avenços en armament i sistemes de destrucció, però és que moltes eines de la ciència i la tecnologia són de doble ús. Els drons, per exemple, poden salvar vides en rescats a la muntanya i també matar persones a distància. Hem après a fabricar eines meravelloses, però nosaltres som els únics responsables del seu ús. Tenim i tindrem eines molt poderoses per a construir la pau; només cal que decidim usar-les per a objectius ètics, de pau i de cura de les persones i no per a destruir. Perquè només nosaltres en som els responsables.

La ciència ens permet inventar sistemes que situen la persona al centre dels objectius però, a més, l'actitud científica davant la vida pot ser una eina molt poderosa per a la construcció de la pau. És el que voldria comentar en els propers paràgrafs, fent algunes reflexions personals sobre aquests aspectes.

Fa un any i mig, el cirurgià i escriptor Atul Gawande va començar el discurs de graduació als estudiants de l'Institut de Tecnologia de Califòrnia tot dient-los que "si les coses s'han fet bé, ara tots haureu esdevingut científics". Ho va dir a un grup heterogeni de tecnòlegs, historiadors, filòlegs i graduats en diverses carreres de caire humanístic. Davant la sorpresa de tothom, va aclarir que la ciència no és una carrera, sinó un compromís amb una manera sistemàtica de pensar i d'explicar l'univers a través de proves i evidències que es basen en l'observació dels fets.

**“ Tenim i tindrem eines molt poderoses per
construir la pau; només cal que decidim usar-les
per a objectius ètics i de cura de les persones, no
per destruir ”**

En primer lloc, la ciència és una vacuna contra la vanitat. Ens fa prendre consciència del fet que tot, inclosos nosaltres, és limitat, i ens diu que les ànsies infinites són un mite. Els experiments, i el fet de mesurar i quantificar, ens parlen constantment dels límits. Einstein deia que els humans no som més que éssers limitats en l'espai i el temps, i el filòsof Javier Gomá explica que l'acceptació de la limitació consubstancial a la nostra finitud és el que ens predisposa per assumir els límits ètics i cívics que acaben modelant el nostre jo front als altres. Perquè bona part de la violència i de les guerres es basen en plantejaments que parlen de poder, de cobdícia i d'il·lusòries absències de límits, mentre que la consciència de la pròpia limitació és incompatible amb l'afany d'acumular, amb la violència i amb la pràctica de la guerra. Som part de la natura, i sabem que la natura i la Terra són limitades. La ciència ens ajuda a entendre que hem de limitar els nostres desitjos instintius de poder i que hem de cuidar aquest gran ecosistema limitat que inclou totes les persones del món. I aquests límits i restriccions

que descobrim amb la ciència ens poden ajudar a construir la pau.

En segon lloc, l'actitud científica implica qüestionar totes les veritats i dogmes i només acceptar els fets objectius com a proves. Un bon científic dubta fins i tot del que ell mateix està proposant. El pensament crític de la ciència és un bon detector i destructor de veritats paral·leles i alternatives i del perill dels mites que tan bé ens planteja el físic Carlo Rovelli a les seves "set lliçons breus de física". En això de dubtar de tot, la ciència és molt propera a la filosofia, i, encara que utilitzen mètodes diferents, totes dues intenten donar la volta a les afirmacions. Davant una frase com "el terrorisme fa por i, per tant, ens hem de defensar", tal vegada el cert és que [creiem que] ens hem de defensar [per a mantenir el nostre nivell de riquesa] i això acaba fomentant un terrorisme que ens fa por. La ciència ens ajuda a demostrar que la relació de causalitat és la segona i no la primera i a desmitificar el fenomen de la por. Perquè la ciència és una cuirassa contra les fal·làcies, mentides interessades i falses "veritats", i una manera de trobar els interessos que aquestes amaguen. Interessos que molts cops fomenten la violència i que ens volen allunyar de la pau.

“ La ciència és una cuirassa contra les fal·làcies, mentides interessades i falses “veritats” ”

En tercer lloc, l'ètica científica, amb una visió global i inclusiva basada en l'evidència que tots els humans som agregats biològics limitats i efímers que formem part de la natura, ens explica que els objectius són sempre anteriors a les eines i que totes les persones tenen els mateixos drets i la mateixa dignitat. La ciència és universal i igualitària. He vist grups de científics de països en conflicte col·laborant en projectes de recerca i publicant els resultats de manera oberta i accessible per a tothom. Per això, des de la perspectiva de la igualtat biològica i de drets entre totes les persones, l'actitud científica desconfia de solucions adreçades a uns pocs i sempre es pregunta per a què i per a qui són les solucions que es proposen. Són per a resoldre necessitats humanes (actuals i futures) a nivell global, o afavoreixen objectius ocults que acaben en grans beneficis per a uns pocs? Són eines de poder i d'acumulació, o són eines per a

la justícia global i la pau?

Finalment, sabem que la ciència ens pot ajudar a decidir de manera més objectiva, en base a les evidències, les dades i les probabilitats. Quina és la probabilitat que el que llegim al diari o trobem a internet i a les xarxes socials sigui fals? Quina és la probabilitat que el que escoltem als anuncis publicitaris sigui cert? Quina és la probabilitat que el que escoltem a una determinada televisió sigui una pretesa veritat alternativa? Quina és la probabilitat que aquest any jo sigui víctima d'un atac terrorista, i quina és la que pateixi un accident o un atac de cor? La ciència ens pot donar respostes quantificades per a totes aquestes preguntes. Però fins i tot, si no tenim temps de fer-ne una estimació acurada, l'actitud científica comporta fer-se les preguntes, pensar en quines podrien ser les respostes i les probabilitats, cercar evidències (per exemple, contrastant amb altres fonts i sobretot assegurant-se de la seva fiabilitat), i, finalment, prendre una decisió, que ben segur estarà llavors fonamentada en principis ètics i de pau.

**“ L'actitud científica comporta fer-se preguntes,
cercar evidències i prendre una decisió
fonamentada en principis ètics i de pau ”**

És clar que la ciència no és l'única disciplina que ens ofereix recursos per separar constantment el que és real dels mites i fal·làcies que ens expliquen, per detectar allò que pot ser pernicios per a molta gent i per a les futures generacions, i, en definitiva, per a construir la pau. Ho fan moltes disciplines creatives que ajuden a pensar críticament, com la filosofia, la literatura, l'art i d'altres. Tot és complementari i tot ajuda. De fet, el filòsof Emilio Lledó ens explica l'evolució de la idea de benestar en els grecs i mostra com aquests van passar d'un concepte basat en el “bentenir” (tenir poder, objectes, esclaus) al de “benser”, basat en valors com l'equilibri, la sensatesa i l'alegria. Aquest camí cap al benser és la porta d'entrada al món de l'ètica basada en la dignitat de totes les persones, que fa més de dos mil anys que estem cercant. Però la ciència és un factor molt important en aquest camí cap a la pau perquè, a més, ens proporciona eines

efectives per accedir a l'energia i l'aigua, per guarir malalties, per alimentar tothom i per moltes més coses. Ja ho deia el pintor Antonio López: "La cosa es posarà seriosa. Caldria escoltar més els homes de ciència que els banquers. Així ha de ser pel bé de tothom".

Fotografia: Mine Kafon: ekenitr

© Generalitat de Catalunya

ENTREVISTA

Entrevista a Simona Levi, activista i fundadora d'Xnet

Roser Fortuny

Institut Català Internacional per la Pau

Simona Levi, activista i fundadora d'Xnet

Simona Levi, nascuda a Itàlia i establerta a Barcelona, és dramaturga, directora de teatre, activista, gestora cultural, artista multidisciplinària, investigadora i docent. Com a activista, destaca la seva trajectòria en l'àmbit de la cultura lliure, la democràcia digital, l'ús estratègic de les eines digitals per a l'organització i l'acció col·lectiva, la lluita contra la corrupció i la renovació de la democràcia. Des del projecte Xnet, dedicat a la promoció dels drets digitals i la democràcia en xarxa, Levi és una de les veus més autoritzades en aquest àmbit a Catalunya.

Cada vegada sona amb més força el concepte d'e-democracy o democràcia digital. Com poden les eines digitals ajudar a enfortir la democràcia participativa?

La tecnologia ens permet fer un gran pas endavant per arribar a una democràcia real perquè ens facilita una desintermediació entre la ciutadania i les seves institucions. Els ciutadans sempre han necessitat l'intermediari del partit polític per ser representats en l'arquitectura de la governança. Amb Internet, la paraula del representant ja no és l'única cosa que tenim, perquè el podem veure en vídeo mentre intervé al Parlament, pot publicar les coses que ha fet o que farà... En definitiva, el podem vigilar molt més. Els representants són importants, no es tracta d'eliminar-los, però la seva funció acabava sent autoritària perquè perdíem la possibilitat de vigilar la seva feina. Ara la desintermediació es transforma en una col·laboració entre els ciutadans i els seus representants, ja no és una relació basada en un acte de fe.

Els darrers anys hem vist diversos casos en què les xarxes socials han esdevingut una eina perquè les crides a la mobilització ciutadana arribessin a més persones. A banda d'un augment de la quantitat, també ha crescut la qualitat de la participació?

Hi ha hagut dos fenòmens diferents. Un, que la desintermediació ha permès que el lideratge de les lluites estigui més distribuït. Hem vist com molts grups marginats o que no es podien organitzar per qüestions logístiques han tingut la possibilitat de fer-se visibles i construir-se un espai. La democràcia augmenta, perquè esdevé més diversa. D'altra banda, quan hi ha un procés de desintermediació estem trastocant l'*statu quo* i els monopolis dels intermediaris, com ara els partits polítics i els sindicats. Aquests actors s'erigeixen com a representants de totes les lluites i envien la gent mobilitzada cap a casa. Després d'un moment de gran acció i transformació social, com per exemple el 15M, el mapa es mou, però ràpidament ens en creen de nous. La part més passiva de l'opinió pública s'ho creu i allunya l'atenció dels grups realment actius per tornar a posar el focus en els intermediaris. Gran part de la responsabilitat quan l'ús de la tecnologia per a la democràcia és fallit és d'aquests intermediaris, en forma de partits nous o vells "actualitzats" que intenten reapropriar-se de l'espai de governança i d'organització per la lluita creat pels moviments socials. Mentre Internet permet unes formes de participació molt més sanes que abans, la utilització infantilitzada pels partits polítics la converteix en un *fake*, en una simulació per tal d'ocultar formes de lideratge distribuït que sí poden servir per configurar una nova democràcia amb el *demos* al centre.

“ Amb l'ús de la tecnologia, el lideratge de les lluites està més distribuït. Molts grups marginats o que no es podien organitzar per qüestions logístiques s'han pogut fer visibles ”

Hi ha el risc que els mètodes tradicionals quedin obsolets?

La tecnologia per si sola no pot resoldre la governança perquè el factor humà sempre és el més important. Tampoc la podem deixar en mans dels intermediaris perquè la seva preocupació ontològica és no perdre el poder. El pitjor que pot passar és creure que la tecnologia és una panacea que resol problemes amb algoritmes. La tecnologia s'ha d'utilitzar per distribuir el lideratge i posar les persones al centre. Aquest procés sí que faria obsolets alguns formats tal com els entenem en l'actualitat. Per exemple, fins ara les eleccions han estat gairebé l'única manera que la gent pugui tenir incidència en les seves institucions. Amb un canvi de model el vot passa ser un element més, no l'únic.

El futur és anar cap a un sistema en què el ciutadà pugui intervenir de forma directa en el procés legislatiu? Estem preparats per a aquest salt?

Estem veient que totes les institucions, fins i tot les que sincerament fan un esforç en aquest sentit, tracten la participació de la societat civil amb paternalisme. Com a activista i ciutadana sense cap formació específica, des de fa molt temps faig esmenes a les lleis, és a dir, faig la feina que fan els diputats. Ho faig perquè vull, no perquè estigui previst que ho pugui fer. Quan ens diuen que podem "participar" mai és realment en un projecte de llei; és d'una forma molt genèrica que no té incidència, com si féssim una llista de desitjos. No se'ns demana la mateixa responsabilitat ni les mateixes capacitats que haurien de tenir els diputats. A la societat civil hi ha gent formada en certs àmbits o que hi té competència com a afectada, que podria transformar en lleis aquestes competències, però no disposa dels canals per fer-ho. Els canals existeixen, però un cop més no és un problema de la tecnologia, és un problema dels protocols establerts per partits, institucions i governs. No ens demanen mai esmenar, ens demanen que participem, gairebé de forma lúdica com es fa amb els nens petits.

Quins són els principals reptes per assolir una democràcia digital efectiva?

L'arquitectura de la democràcia –cambrà de representants, institucions, divisió de poders, etc.– està bé, però ens hem de replantejar com la omplim. Hi ha quatre mecanismes derivats del model d'estructura descentralitzada d'Internet que es poden posar en pràctica combinats i d'una manera totalment analògica. En primer lloc, hi ha la transparència, que ha de ser absoluta per a les institucions i amb una gran

preservació de la privacitat de les persones. La transparència és cabdal perquè si no disposem de la informació no podem decidir ni fer propostes. En segon lloc, cal crear una *wikilegisllació*, és a dir, que tota proposició de llei pugui ser esmenada per la ciutadania de la mateixa manera que es fa als parlaments i amb la mateixa responsabilitat. No hem de confondre participació amb llibertat d'expressió. El tercer mecanisme és el dret a vot real. Actualment podem escollir dins d'un catàleg limitat de partits un cop cada quatre anys, però el dret a vot real només el tenen els diputats. Nosaltres els deleguem el nostre dret, però si un partit no respecta el seu programa s'hauria d'habilitar un espai en el qual la ciutadania pugui anar a votar per retirar la delegació que va fer a aquell representant. Finalment, el quart mecanisme són els referèndums. Sovint es conceben com a l'única eina purament democràtica, però cal tenir en compte que sempre construeixen una dinàmica polaritzant entre el sí i el no. En el nou model, el referèndum només tindria sentit després d'haver esgotat les altres vies. D'aquesta manera no construïm una democràcia al voltant de la polarització, sinó treballant la reducció dels dissensos col·lectivament.

**“ En la cultura digital l'enfrontament no té sentit
en si mateix, és una cultura profundament
democràtica, distribuïda, no discriminatòria i
noviolenta ”**

Quin paper juga la noviolència en el ciberactivisme?

Les pràctiques online i dels hackers, contràriament a la mala premsa que se n'ha fet, són molt pacífiques. A la cultura digital no existeix la idea que la unió sigui sagrada i no es pugui posar mai en discussió. Quan en una comunitat de programació hi ha un conflicte, de forma natural es fa una separació entre la part que vol seguir un camí i la que en vol seguir un altre. Aquesta separació sí que es considera sagrada, perquè les divergències es veuen com un fenomen positiu. Un mateix objectiu es pot aconseguir amb metodologies diferents, per la qual cosa la separació implica que hi haurà formes més distribuïdes i diverses per assolir-lo. Per tant, en la cultura digital l'enfrontament

no té sentit en si mateix, és una cultura profundament democràtica, distribuïda, no discriminatòria i no violenta.

Una de les formes d'activisme a partir de l'ús d'Internet és el hacktivisme. Les seves estratègies poden comportar una vulneració de drets?

Els que més treballen per protegir certs drets en l'era digital, com la privacitat de les persones, són justament els hacktivistes. L'àmbit hacktivista és l'únic que està donant eines a la societat civil per poder protegir la seva intimitat i el dret a la inviolabilitat de les comunicacions. Les vulneracions que s'estan veient amb la vigilància massiva o el lliberticidi a l'espai digital vénen de les institucions; com sempre, la societat civil és la que aporta solucions per defensar els drets.

Quina ha estat l'evolució de les diferents estratègies del ciberactivisme?

Internet és una eina força nova i, alhora, de quotidianitat per a gairebé tothom. S'utilitza amb més o menys coneixements tècnics, des d'accions per la lluita social amb eines com Twitter o Facebook, que s'havien pensat com un espai lúdic, fins a la creació de software per protegir-nos i d'espais per compartir informació per contrastar la propaganda del règim. Hi ha una capa a l'abast de tothom i una altra més tecnològica que permet continuar utilitzant i defensant Internet per a la gent i no deixar-lo en mans dels poders fàctics de sempre.

“ És important interioritzar que la imatge i la narrativa de la violència a la xarxa també contribueixen a tacar una lluita que es vol pacífica ”

En comparació a l'activisme clàssic, les estratègies de l'activisme basat en les TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació) tenen una influència major en la ciutadania? Gaudeixen de la mateixa credibilitat?

Malauradament la influència no és major, ja que els poders fàctics estan fagocitant l'espai digital. Pel que fa a la credibilitat, es vol vendre la idea que les notícies falses (*fake news*) i els bots són obra de la gent comú. És la mateixa estratègia utilitzada amb la corrupció: "la corrupció és la gent". Però la corrupció són els ministres, els partits o les grans empreses, de la mateixa manera que les *fake news* són l'obra de grans mitjans de comunicació i partits polítics que contracten empreses que es dediquen a utilitzar les xarxes socials per difondre propaganda. La tecnopolítica no ha superat la propaganda del sistema, sinó que la propaganda s'està menjant els espais de llibertat de la tecnopolítica.

Com afecta al ciberactivisme l'anomenada era de la postveritat?

Hem d'anar amb molt de compte perquè el discurs de l'odi, les *fake news* i la criminalització d'Internet són exactament el que volen les institucions per recuperar el poder perdut a causa de les xarxes socials. El codi penal ja treballa l'assetjament, les amenaces i la calúmnia, però dir que tot això és culpa de l'eina és com fomentar la prohibició de la llibertat d'expressió i de publicació. Les *fake news* es difonen perquè hi ha negocis al darrere. Cap individu, encara que sigui un *influencer*, té la capacitat de difondre massivament informació falsa, com sí la tenen els poders i els grans mitjans.

Catalunya té una llarga tradició d'activisme no violent i de foment de la pau. Quin pes està tenint l'activisme digital en el "procés"?

Catalunya ha demostrat ser un exemple increïble d'activisme no violent. Fins i tot els mitjans més hostils han hagut de reconèixer que malgrat provocacions i infiltrats, la gent té molt interioritzada la importància de la no violència. A la xarxa també hi ha provocacions violentes, per això és important interioritzar que la imatge i la narrativa de la violència contribueixen a tacar lluites que es volen pacífiques. Per altra banda, l'únic espai per trencar el bloqueig informatiu que ha patit Catalunya han estat les xarxes socials. Igualment, la desinformació i la propaganda s'han fet més visibles. En aquest sentit, encara queda molta feina per fer i poc temps per dur-la a terme abans no sigui massa tard.

Fotografia: Simona Levi, activista i fundadora d'Xnet

© Generalitat de Catalunya

SOBRE L'ICIP

Notícies d'actualitat, activitats i publicacions

ICIP

Institut Català Internacional per la Pau

Lliurament del Premi ICIP a Arcadi Oliveres

El dimarts 17 d'abril tindrà lloc al Parlament de Catalunya l'acte de lliurament del Premi ICIP Constructors de Pau 2017 a l'activista Arcadi Oliveres, guardonat “per la seva incansable dedicació i compromís amb la promoció de la pau, la justícia social, els drets humans i el desarmament, des d'una perspectiva universal”.

Vinculat des de jove al moviment escolta, al moviment cristià Pax Christi i a l'institut Victor Seix de Polemologia, va rebre les primeres influències del pensament pacifista per part de Frederic Roda i Joan Botam. En l'època de la dictadura franquista, el seu compromís amb la democràcia el va portar a integrar-se a l'Assemblea de Catalunya i, més tard, el 1982 es va unir a Justícia i Pau, entitat que acabà presidint i des de la qual va impulsar la primera campanya del 0,7% d'ajut al desenvolupament dels països del Tercer Món.

Oliveres ha participat en les campanyes del moviment anti OTAN, contra el comerç d'armes, per l'objecció de consciència al servei militar obligatori i l'objecció fiscal, contra el deute extern dels països empobrits i contra les guerres. Ha esdevingut un personatge influent i un referent per a la formació dels joves gràcies a la seva gran qualitat d'orador i de comunicador, que ha demostrat en innumbrables xerrades i conferències divulgatives arreu del territori.

L'ICIP viatja a Mèxic en el marc del nou programa “Violències fora dels contextos bèl·lics”

L'ICIP ha posat en marxa el nou programa de treball “Violències fora dels contextos bèl·lics”, centrat en aquelles violències –físiques, estructurals o culturals– que tenen lloc en contextos on no es considera que hi hagi conflicte armat en el sentit més clàssic de l'expressió. Com a part d'aquest programa, un equip de l'ICIP encapçalat per la directora, Tica Font, ha viatjat recentment a Mèxic, un dels països on actualment aquestes violències tenen unes dimensions més preocupants, per tal d'establir contacte amb centres, institucions, acadèmics i altres professionals experts en pau, seguretat, violències i drets humans.

Durant l'estada, l'ICIP ha mantingut reunions amb organitzacions com Serapaz, Fundar, Insyde, la Comisión Mexicana de Defensa y Promoción de los Derechos Humanos, la Comisión Nacional de Derechos Humanos, el Mecanismo de Protección a Personas Defensoras y Periodistas, i UNODC. L'equip de l'ICIP també ha participat al Seminario Violencia y Paz del Colegio de México “La paz en México sí es posible”.

Últimes publicacions

– Los niños y la conflictividad global, de Kim Huynh, Bina D'Costa i Katrina Lee-Koo. Publicat en castellà per l'ICIP i Edicions Bellaterra dins la col·lecció “Paz y seguridad”.

– La violencia sexual en Colombia, mujeres víctimas y constructoras de paz. Informe elaborat per l'investigador Néstor Calbet en el marc d'un projecte de recerca de l'Institut de Drets Humans de Catalunya (IDHC) amb el finançament de l'ICIP.

© Generalitat de Catalunya